

Zoran Jelenc

ALLEN TOUGH – RAZISKOVALEC UČENJA IN SPREMINJANJA ODRASLIH TER VIZIONAR

Ko sem brskal po internetu, sem naletel na informacijo, ki me ni le presenetila, temveč tudi prizadela. Nisem si mogel misliti, da nas v Sloveniji nihče ni obvestil o smrti tega velikana andragogike, ki je s svojimi raziskavami, zlasti tistimi o učnih projektih odraslih, naredil epohalen premik v razumevanju filozofije in prakse učenja in izobraževanja odraslih. Danes očitno še nismo v celoti dojeli daljnosežnosti njegovega vpliva na celotno izobraževanje. O njegovem pomenu in vplivu na razvoj veliko povedo že podatki o citiranosti.¹ Najbolj znana njegova knjiga *Učni projekti odraslih: Nov pristop v teoriji in praksi učenja odraslih (Adult's Learning Projects: A Fresh Approach to Theory and Practice in Adult Learning)*, ki je izšla v dveh izdajah (1971 in 1979), je navedena v 1.867 virih. Tudi druge njegove knjige so pogosto citirane. Po raziskavi Združenja za izobraževanje odraslih (Adult Education Association) iz leta 1978 je bil Allen Tough označen za enega od šestih najpogosteje citiranih in uporabljenih avtorjev. Njegovo zgodnje delo je spodbudilo 90 poglavitnih raziskav, ki so izhajale iz Toughovega dela, zapiše Shuch (2012) na spletni strani.

Smrt Allena Tougha me je prizadela, ker me z njim povezujejo osebni vtisi in spomini ter seveda veličina njegovih izvirnih in vplivnih spoznanj, ki jih občudujem, odkar sem ga spoznal tako s prebiranjem njegovih del kot tudi osebno. Jeseni leta 1984 sem neposredno, kot gostujoči raziskovalec (research fellow), preživel v njegovi bližini tri mesece.² Tough je bil, v nasprotju s svojim dinamičnim potencialom in vplivnostjo ter daljnosežnostjo spoznanj, nenavadno tih in miren človek. Roby Kidd, nekdanji sekretar Mednarodnega sveta za izobraževanja odraslih (International Council of Adult Education – ISCAE), ki je imel sedež v Torontu, je o njem zapisal: »Ob različnih priložnostih, ko sem govoril o Allenu Toughu kot raziskovalcu in miselnem avanturistu, je to povzročilo presenečenje in dvom: tako miren je bil videti. Ko ljudje razmišljajo o njem, si ne morejo misliti, kako daleč se podaja, koliko zamisli in področij raziskovanja proučuje. Bil je videti tako

1 A le kvantitativni podatki seveda niso tako pomembni kot vsebina Toughovega dela, ki jo bomo podrobneje spoznali v nadaljevanju.

2 Njegov delovni kabinet je bil od moje sobe, ki so mi jo dodelili na Oddelku za izobraževanje odraslih na Ontarijskem inštitutu za raziskovanje izobraževanja v Torontu (Ontario Institute for Studies in Education), oddaljen deset metrov, srečevala pa sva se tudi v »kafeteriji«, ob malicah in kosilih ter ob različnih drugih priložnostih in dejavnostih oddelka.

odmaknjen in neprizadet ob vsem vrenju in konfliktnih idejah in področjih raziskovanja, ki jih je proučeval. [...] Ni bil poet, a je imel talent, ki ga imajo le nekateri raziskovalci, ki govorijo tako, da jih mi drugi lahko razumemo.« (Shuch, 2012)

Allen Tough je umrl 27. aprila 2012, star 76 let.³ Zdravstvene težave je sprva pripisoval utrujenosti, a se je izkazalo, da gre za multiplo sistemsko atrofijo, redko degenerativno bolezen, za katero so sprva mislili, da je oblika Parkinsonove bolezni, pa to v resnici ni bila.⁴

TOUGHOVA ŽIVLJENJSKA POT IN DELO

Med študijem na Univerzi v Torontu se je zanimal za psihologijo, sociologijo, filozofijo, globalna vprašanja, alternative prihodnosti, novinarstvo, izobraževanje mladih, izobraževanje odraslih,⁵ diplomiral pa je iz psihologije. V svojih 20. letih je dve leti poučeval angleščino in opravljal svetovalno delo (guidance) v srednji šoli. Po magisteriju se je poročil in ustvaril družino, nato pa doktoriral na Univerzi v Čikagu (University of Chicago) iz sociologije ter postal izredni profesor na Univerzi v Torontu. Njegova doktorska teza Vedenje odraslih pri samostojnih učnih projektih je nakazovala poglobitveno vsebino raziskovanj v prvem obdobju njegove poklicne poti v 70. letih, to so učni projekti odraslih. Razvoj tega razmišljanja in raziskovanja kažejo naslovi knjig, ki jih je izdal konec 60. in v začetku 70. let:

- Učenje brez učitelja: Raziskava o nalogah in pomoči odraslim pri njihovih projektih samostojnega učenja (Learning Without a Teacher: A Study of Tasks and Assistance during Adult Self-Teaching Projects, 1967),
- Zakaj se odrasli učijo: Raziskava o poglobitvenih razlogih za začetek in nadaljevanje učnega projekta (Why Adults Learn: A Study of Major Reasons for Beginning and Continuing Learning Project, 1968),
- Učni projekti odraslih: Nov pristop v teoriji in praksi učenja odraslih (The Adult's Learning Projects: A Fresh Approach to Theory and Practice in Adult Learning, 1971, druga izdaja 1979).

Tem raziskovalnim in spoznavnim ugotovitvam o učenju odraslih sledi na začetku 80. let miselni preskok – iskanje odgovorov na vprašanje, kako in zakaj se ljudje na svoji življenjski poti spreminjajo; povezava s prvo Toughovo raziskovalno tematiko – učenjem – je očitna in logična. Odgovore podaja v knjigi Namembne spremembe: Nov pristop k pomoči ljudem pri njihovem spreminjanju (Intentional Change: A Fresh

3 Allen Tough (1936–2012), rojen v Kanadi, kjer je tudi odraščal, se izobraževal in umrl.

4 Gre za progresivno izgubo celic na različnih mestih v centralnem živčnem sistemu; vzrok izgube celic ni znan. Kljub temu je Tough še naprej poskušal živeti srečno, delovno in produktivno. Ni se počutil bolnega.

5 Druga Toughova zanimanja, ki jih navaja naš vir, so bila: nogomet, drsanje, ples, publikacije, pohodništvo v naravi. Podatke o življenjski in poklicni poti povzemamo po že navedenem viru na internetu (Shuch, 2012).

Approach to Helping People Change, 1982).⁶ Že med nastajanjem te knjige čuti Tough potrebo, da pomaga ljudem pri njihovem spreminjanju; napiše knjižico (obsega le 86 strani) Obogatite si življenje (Expand Your Life, 1980),⁷ kjer na zelo poljuden način daje bralcu napotke, kako lahko odkrije in spozna samega sebe in kako lahko na tej podlagi pomaga sebi in drugim, da bi živeli bolje in bolj zadovoljno. Temu obdobju spet sledi miselni zasuk na področje, ki je s prejšnjim seveda povezano, vendar gre za povsem drugačno vsebino. To se kaže tudi v radikalni spremembi Toughove zaposlitve in statusa. Že leta 1981 za šest let zmanjša svojo akademsko obveznost na polovično, potem pa se leta 1986 po 33 letih dela na Univerzi v Torontu upokoji.⁸ Razlog: da bi lahko potem ves svoj čas in energijo namenil svojim novim raziskovalnim interesom, ki so v primerjavi s prejšnjimi drugačni, širši, a za katere se je sicer zanimal že mnogo let. Gre za tri nova, med seboj povezana področja raziskovanja.

- Prvo področje: znanstveno raziskovanje »zunajzemeljske inteligence« (extraterrestrial intelligence), kar organizacijsko ureja s SETI (Search for Extraterrestrial Intelligence). Zanimanje za to področje pri njem obstaja že od leta 1963, ko je prebral pionirsko knjigo astronoma Harlowa Shapleyja in poslušal javno predavanje tega avtorja.
- Drugo področje: proučevanje dobroti prihodnjih generacij in dolgoročne prihodnosti človeške civilizacije.
- Tretje področje: človekoljubno raziskovanje pomena in namena, na ravni posameznika, družbe in na kozmični ravni.

Raziskovanju teh področij se posveti v celloti. Organizira konference, se jih udeležuje (v 19 državah), ima na njih referate, piše članke in knjige. Te njegove raziskave so tudi vzbudile precejšnje zanimanje, tako kot one o učnih projektih, bile so citirane več kot 200-krat. Poleg tega, da ustanovi in koordinira delovanje ETI (Extraterrestrial Intelligence), vabi tudi k sodelovanju v tej organizaciji. Odpre spletno stran in poziva h komuniciranju. Ape-lira na svetovne organizacije (Unesco, OZN, Mednarodno akademijo astronautov, Mednarodno zvezo astronomov, Planetarno družbo ...), da bi se pridružile njegovemu projektu Invitation to ETI. Sofinancira izdajanje revije Stik v kontekstu (Contact in Context) in je njen urednik, ustanovi Forum prihodnjih generacij (Future Generations Forum) na spletni strani Svetovne družbe prihodnosti (World Future Society's Website). Sofinancira nagrade najboljšim zamislim (Best Ideas Awards). V tem obdobju izide več njegovih člankov in knjig, v katerih zavzeto obravnava vsa tri področja – inteligentno življenje v vesolju, dolgoročno prihodnost človeštva ter pomen in namen.

Naj navedem nekaj člankov: Kako doseči kontakt: pet obetajočih strategij (How to achieve contact: Five promising strategies); Kakšno vlogo bo imela zunajzemeljska

6 Z izrazom »namembno spreminjanje« označujem stanje, splošno dogajanje, naravnost itn.; z izrazom »namerno« pa konkretno dejanje, delovanje, namero itn.

7 Knjižico smo prevedli v slovenščino in jo leta 1995 izdali v Andragoškem centru Slovenije.

8 Po upokojitvi so ga imenovali za zaslužnega profesorja (professor emeritus) Univerze v Torontu.

inteligenca v prihodnosti človeštva? (What role will extraterrestrials play in humanity's future); Pridobivanje pomena in namena s sedmih zornih kotov realnosti (Gaining meaning and purpose from seven aspects of reality); Končna realnost in pomen (Ultimate Reality and Meaning).

V knjigi Poglavitna vprašanja o prihodnosti (Crucial Questions About the Future, 1991) razmišlja, zakaj je dolgoročna prihodnost človeštva najbolj pomembna od vseh vrednot; kako lahko dosežemo prihodnost, ki nas bo zadovoljila; kakšno vlogo lahko ima zunajzemeljska inteligenca v naši prihodnosti; kako ljudje pridobijo pomen in namen iz realnosti; kako lahko vsak pripomore k družbi s pomočjo učenja in z dejanji. Tudi knjiga Sporočilo prihodnjih generacij (A Message From Future Generations), objavljena na spletu, vključuje vsa tri navedena področja.

V letu 2006 je spodbudil izvedbo vrste predavanj, ki so potekala na srečanjih Mednarodne akademije astronautov pri skupini nenehnega študija SETI (International Academy of Astronautics SETI Permanent Study Group). Ta predavanja je sam tudi financiral vse do svoje smrti v letu 2012. Vse do smrti je sodeloval tudi pri podeljevanju nagrad najboljšim zamislim (Best Ideas Awards).

Toughovo delo v zadnjem obdobju njegove življenjske in poklicne poti lahko brez pomislekov označimo za futurološko. Razmišljal je o možnosti odkrivanja drugih civilizacij, ki bi lahko bile tisoče ali milijone let pred našo. Kot obetajoč pristop je označil svetovni splet, ki omogoča novo strategijo iskanja (raziskovanja).⁹ Na tej podlagi je mogoče preklopiti od »odkrivanja k vabljenju« (from detect to inviting). Razmišljal je o neznanih visoko zmogljivih tehnologijah, tudi starejših od naše, s katerimi bi bilo mogoče navezati kontakt. S takšnimi »naprednimi inteligencami« bi bilo mogoče brati naše jezike in spoznavati našo civilizacijo do velikih podrobnosti; to bi jim omogočilo opazovanje naših TV oddaj, faksov in e-poštnih komunikacij ter naših spletnih omrežij.

ZA ANDRAGOGIKO NAJPOMEMBNEJŠA RAZISKOVANJA

Za nas, andragoge, je ključno tisto področje Toughovega dela, s katerim se je najprej uveljavil ter z njim postavil temelje nadaljnjim andragoškim raziskavam in razpravam o učenju odraslih in o učnih projektih odraslih.

V svojih raziskavah o učnih projektih odraslih je A. Tough ugotovil, da je namembna učna in izobraževalna dejavnost ljudi dosti obsežnejša, kot se navadno misli, in da domala ni človeka, ki ne bi vsako leto opravil vsaj enega učnega projekta.¹⁰ Preglejmo

9 Toughova hčerka Susan in sin Paul sta se po njegovi smrti odločila, da bosta nadaljevala očetovo delo pri urejanju spletnih strani, če se bo Paul Shuch, Toughov sodelavec, morebiti upokojil.

10 Učni projekt je avtor opredelil kot niz med seboj povezanih učnih epizod, ki trajajo najmanj sedem ur, so strogo namensko usmerjene k pridobivanju določenega opredeljenega znanja ali spretnosti ali kake druge trajnejše osebne spremembe in se morajo v tem minimalnem obsegu zgoditi v razdobju polovice leta, lahko pa seveda trajajo tudi dlje.

poglavitne Toughove ugotovitve o učnih projektih.¹¹ Ljudje opravijo povprečno pet učnih projektov (v nadaljevanju krajšam: UP) na leto, pri čemer je razpon v številu opravljenih projektov med ljudmi velik in lahko najbolj aktivni opravijo tudi 15 ali več projektov letno. Za posamezen UP porabi posameznik povprečno 100 ur, kar zneso 500 ur letno, to je približno 10 ur tedensko. Pri tem 73 odstotkov svojih UP načrtuje in pripravi posameznik sam, izpelje pa jih bodisi sam bodisi s pomočjo drugih ljudi in virov. Le pri 20 odstotkih UP sodelujejo pri načrtovanju in pripravi pedagoško ali andragoško usposobljeni strokovnjaki. Le pet odstotkov UP je takšnih, da odrasli z njimi pridobijo uradno verificiran izkaz (spričevalo, diplomu) o izobrazbi. Projekti zajemajo zelo različne, praktično vse mogoče vsebine in področja, od zelo praktičnih dejavnosti do zahtevnih teoretskih tem. Te ugotovitve kažejo, da UP ni le neka pasivna učna ali izobraževalna dejavnost posameznika, temveč ima zelo aktiven naboj tudi v razmerju do okolja: nastane iz človekovega zanimanja za učenje ali učno vsebino, to zanimanje pa se projicira v okolje, iz katerega posameznik aktivno izbira tisto, kar ustreza njegovemu projektu in s tem zanimanju. S tem je bilo empirično raziskovalno potrjeno, da je tudi samoizobraževanje in namembno samostojno učenje oblika izobraževanja s podobnimi lastnostmi in prvinami, ki so konstitutivni znaki izobraževanja. Mnogi menijo, med njimi tudi znani primerjalni andragog J. Roby Kidd, da je odkritje UP eno pomembnejših odkritij vseh časov na področju izobraževanja in učenja. Zato je bil A. Tough upravično spoznan za pionirja izobraževanja odraslih, samostojnega vodenja rasti in osebnega spreminjanja (Shuch, 2012). Njegove raziskave odkrivajo in potrjujejo, da je odrasli lahko uspešen pri prizadevanjih, da se uči in spreminja.

Ugotovitev se potrjuje s spoznanji z drugega področja, ki ga je raziskoval A. Tough v prvem obdobju svoje življenjske in poklicne poti, z raziskavami o namembnem spreminjanju človeka. S podobno metodo¹² se je lotil raziskovanja o namembnem spreminjanju človeka. Podlago za učenje kot tudi za spreminjanje z drugimi dejavnostmi pripisuje Tough človekovi potrebi po spreminjanju. Ta človekova težnja, po ugotovitvah avtorja, ni naključna, temveč namerna in jo človek načrtno udejanja. Njegove raziskave, objavljene leta 1982,¹³ so pokazale:¹⁴ skoraj vsi ljudje se spreminjajo, to navaja 96 odstotkov intervjuvanih oseb, saj je delež ljudi, ki se ne spreminjajo, zelo majhen; ljudje udejanjijo kar 80 odstotkov svojih sprememb, ki so si jih zamislili; človeku pri njegovem namembnem spreminjanju pomagajo različne osebe in ustanove; med »pomagači« prevladujejo nepoklicni (pri 68 odstotkih vseh sprememb), poklicnih je manj, kot si mislimo (sodelujejo le pri petih odstotkih sprememb); niso vsa področja dejavnosti takšna, da imajo možnost vplivanja na človekovo namembno spreminjanje. Področja, ki imajo več možnosti, so na

11 Podatke povzeman po Jelenc, Z. (1992): *Neformalno izobraževanje odraslih v organizacijah*, doktorska disertacija (str. 28–29). Vir teh podatkov pa je seveda Toughova knjiga *Adult's Learning projects*, 1979.

12 O njej podrobneje v nadaljevanju.

13 V knjigi *Intentional Change: A Fresh Approach to Helping People Change* (Namembno spreminjanje: Nov pristop za pomoč ljudem pri njihovem spreminjanju).

14 Povzeman po že zgoraj navedenem viru (Z. Jelenc, 1992).

primer socialno delo, poklicno usmerjanje, dejavnost knjižnic, med njimi pa je tudi izobraževanje odraslih.

Posebne pozornosti je vredno tudi to, kako je A. Tough raziskoval UP in namembno spreminjanje. Uporabil je metodo poglobljenega intervjuja, pri čemer spraševalec aktivno napeljuje in spodbuja vprašanega, da se spomni svojih dejavnosti – učenja, ki ga je mogoče opredeliti kot UP, in primerov svojega spreminjanja. Tough je ugotovil, da se osebe svojih UP pogosto ne zavedajo, čeravno so namerni, preprosto podcenjujejo svojo učno aktivnost in nanjo niso pozorni. Enako velja za doživljanje namembnega spreminjanja. Ko jim spraševalec na koncu pove, koliko UP se je spomnil ali jih prepoznal, je respondent presenečen in ne more verjeti, da se je res vse to učil in za to porabil toliko časa; analogno je pri namembnem spreminjanju vprašani začuden, ko po opravljenem intervjuju izve, koliko se je skozi življenje spreminjal in na koliko področjih.¹⁵

Toughove ugotovitve so povzročile številne kritične razprave in očitke, zlasti »trdih« zastonjnikov metod kvantitativnega raziskovanja. Oporekali so mu verodostojnost izidov, češ da so pridobljeni na premajhnem vzorcu. Poleg tega so dvomili o možnosti človekovega spominjanja podatkov za preteklost. Število oseb, ki jih je intervjuval v raziskavi, objavljeni 1971, je bilo 66, kar za zastopnike metod kvantitativnega raziskovanja ni veliko. Tough odgovarja, da metode poglobljenega intervjuja ni mogoče uporabiti na velikih vzorcih, saj zahteva veliko časa (tudi po tri ure) za enega respondenta. Očitke je zavračal tudi z utemeljitvijo, da so njegovi rezultati mnogo bolj verodostojni, kot če bi jih lahko dobil z običajnim anketiranjem, njihovo konsistentnost dokazuje to, da je pri več ponovitvah raziskovanja na enako velikih (majhnih) vzorcih dobil zelo podobne in med seboj primerljive izide.

Ne glede na takšne kritične pomisleke je obveljalo, da je Allen Tough s svojimi raziskavami utemeljil pomen in vrednost usmerjanega samostojnega učenja kot tudi priložnostnega in aformalnega učenja ter neformalnega izobraževanja. Dokazal je, da je neformalno izobraževanje in učenje daleč najpomembnejši del izobraževanja odraslih, kar je osvetlil s prisposodbo ledene gore, od katere se nad površjem vidi le vrh ali pet do deset odstotkov, vse drugo pa je skrito pod površjem in ga tisti, ki presojujejo o človekovem izobraževanju po formalnih merilih, ne vidjo in ne priznavajo.

Allen Tough je leta 2006 prejel nagrado Malcolma Knowlesa o samostojno vodenem učenju (Malcolm Knowles Self-Directed Learning Award). Istega leta je bil sprejet v Mednarodno hišo slavnih v izobraževanju odraslih (International Adult and Continuing Education Hall of Fame). S svojim delom je postavil temeljne kamne filozofiji in strategiji vseživljenjskosti učenja in izobraževanja.

15 Ugotovitev lahko potrdim s svojo izkušnjo. Študentka podiplomskega študija na Oddelku za izobraževanje odraslih Inštituta za raziskovanje izobraževanja v Torontu me je spraševala po Toughovi shemi za intervju. Ko sem izvedel za rezultat, se nisem mogel načuditi ugotovitvam o vrstah in obsegu mojega spreminjanja.

LITERATURA

- Jelenc, Z. (1992). *Neformalno izobraževanje odraslih v organizacijah: doktorska disertacija*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.
- Shuch, H. P. (2012). *Professor Allen Tough*. Pridobljeno s <http://allentough.com/index.html>.
- Tough, A. (1979). *Adult's Learning Projects: A Fresh Approach to Theory and Practice in Adult Learning*. Toronto: Ontario Institute for Studies in Education.
- Tough, A. (1982). *Intentional Change: A Fresh Approach to Helping People Change*. Chicago: Follet Publishing Company.
- Tough, A. (1995). *Obogatite si življenje: kako se lahko spreminjamo*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.